

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

Talouden ohjaus, lainanottovaltuus, arviointimenettely

VM, STM, SM

Sote-uudistus

Hyvinvointialueen talousarvio ja -suunnitelma, raportointi

- Taloussuunnitelma on laadittava siten, että se on tasapainossa tai ylijäämäinen viimeistään toisen talousarviovuotta seuraavan vuoden päättyessä.
- Hyvinvointialueen taseeseen kertynyt alijäämä tulee kattaa enintään kahden vuoden kuluessa tilinpäätöksen vahvistamista seuraavan vuoden alusta lukien.
- Talousarviossa ja -suunnitelmassa rahoitustarvetta ei saa kattaa pitkäaikaisella lainalla.
 - Investointia varten hyvinvointialue voi kuitenkin ottaa pitkäaikaisen lainan, jos valtioneuvosto on antanut siihen valtuuden 15 §:n mukaisesti. Määräraha ja tuloarvio voidaan ottaa brutto- tai nettomääräisenä.
 - Talousarviossa ja -suunnitelmassa on käyttötalous- ja tuloslaskelmaosa sekä investointi- ja rahoitusosa.
 - Investointiosasta on ilmettävä hyvinvointialueen investointien lisäksi hyvinvointialuekonsernin toiminnallisesti ja taloudellisesti merkittävimmät investoinnit ja sen on perustuttava 16 §:ssä tarkoitettuun investointisuunnitelmaan, jonka toimivaltaiset ministeriöt ovat hyväksyneet siten kuin siitä erikseen säädetään.
 - Tilinpäätökseen kuuluvassa toimintakertomuksessa on esitettävä selvitys talouden tasapainotuksen toteutumisesta tilikaudella sekä voimassa olevan taloussuunnitelman riittävydestä talouden tasapainottamiseksi. Lisäksi on esitettävä selvitys hyvinvointialueen ottamien pitkäaikaisten lainojen lisäyksistä ja investoinneista.

Investointien ohjauksen lähtökohdat

- JTS- ja budjettiprosessissa sovitaan yhteen eri hallinnonalojen resurssitarpeet ja julkisen talouden liikkumavara.
- Investoinnit ovat osa hyvinvointialueiden **toiminnan ja talouden kokonaisuutta**, jota valtio ohjaa.
 - Tarkoituksena on estää perusteettomia investointeja ja omaisuuden luovutuksia ja siten varmistaa rahoituksen riittävyys.
- Hyvinvointialueiden rahoitus ei sisällä erillistä investointirahoitusta.
- Hyvinvointialueilla ei ole itsenäistä oikeutta pitkäaikaisen lainan ottamiseen.
- Hyvinvointialueiden rahoituslain mukaisen rahoituksen lisäksi hyvinvointialueilla olisi uusien ja laajennusinvestointien rahoitusta varten rajoitettu lainanottovaltuus, josta säädettäisiin hyvinvointialueesta annettavassa laissa.
- Hyvinvointialueen rahoitusta ja talouden ohjausta koskevalla sääntelyllä kokonaisuudessaan varmistettaisiin, että hyvinvointialue pystyisi käytössään olevalla yleiskatteisella rahoitusosuudellaan sekä saamallaan lisärahoituksella ja lainanottovaltuuteen sekä sen tarkistamiseen perustuvalla lainarahoituksella sekä turvaamaan riittävät sosiaali- ja terveystaloudelliset palvelut jokaiselle yhdenvertaisesti että myös vastaamaan muista sille annetuista lakisääteisistä velvoitteista.

Lainanottovaltuus

- Kiinteistöjen hallinta on hyvinvointialueilla.
 - Yhteistä tilatietojärjestelmää ylläpitää valtakunnallinen osaamiskeskus.
- Kukin hyvinvointialue laatii ministeriöille vuosittain esityksen neljää seuraavaa tilikautta koskevasta investointisuunnitelmasta.
- Valtioneuvosto päättää vuosittain valtiovarainministeriön esityksestä hyvinvointialueen tilikausittaisen valtuuden määrästä pitkäaikaisen lainan ottamiseksi.
 - Hyvinvointialue saa ottaa lainaa päätöksen mukaisen investointisuunnitelman mukaisten investointien rahoittamiseksi.
- Valtioneuvoston päätös perustuu julkisen talouden suunnitelmaan sekä hyvinvointialueen laskennalliseen lainanottovaltuuteen.
 - Jos julkisen talouden, valtiontalouden tai hyvinvointialueen rahoitusasema heikentyy merkittävästi ja poikkeuksellisesti, hyvinvointialueen lainanottovaltuus voidaan lainanottovaltuutta pienemmäksi.
 - Esimerkiksi laajakantoisen taloudellisen kriisin takia voitaisiin myös hyvinvointialueiden lainanottovaltuuksia joutua rajoittamaan vastaavasti kuin muutakin julkista taloutta sopeutetaan.
- Koska kunkin hyvinvointialueen lainanottovaltuus pääsäännön mukaan mitoitettaisiin vuosittain hyvinvointialueen lainanottokyvyn mukaan, lainanottovaltuutta koskevan sääntelyn ja menettelyn ei voida katsoa perusteettomasti rajoittavan hyvinvointialueen taloudellista päätöksentekoa.
- Laissa säädettäisiin hyvinvointialueen pitkäaikaisen lainan ottamisen valtuudesta poikkeuksellisissa tilanteissa hyvinvointialueen järjestämisvastuulle kuuluvien palvelujen turvaamiseksi.
- Hyvinvointialueen lainoille voitaisiin myöntää valtiontakaus.

Hyvinvointialueen lainanottovaltuus

- Laskennallinen toimenpide siitä, millaisesta lainamäärästä hyvinvointialue selviäisi normaalin rahoituksensa puitteissa.
 - Lainojen enimmäismäärä lasketaan lainanhoitokyvyn mukaan, lainanhoitokykyä arvioidaan lainanhoitokate-tunnusluvulla.
 - Lainojen enimmäismäärästä vähennetään aiemmin nostetut ja tilikaudella nostettavat lainat, erotus lainanottovaltuus.
- Hyvinvointialue voi käyttää lainanottovaltuutta useana tilikautena, jos se toteuttaa investoinnin usean vuoden aikana.
- Hyvinvointialueen rahoitusta määritettäessä huomioidaan vuosittain jälkikäteen niiden toteutuneet kustannukset rahoituslain mukaisesti.
 - Pitkäaikaisella lainalla rahoitetut investoinnit vaikuttavat toteutuneisiin kustannuksiin suunnitelman mukaisten poistojen kautta.

Poikkeuksellinen lainanottovaltuus

- VN myöntäisi poikkeuksellisen lainanottovaltuuden, jos hyvinvointialueen investointitarve on kiireellinen ja välttämätön laissa säädettyjen palvelujen turvaamiseksi.
 - Poikkeus koskisi investointeja, joita ei voida rahoittaa hyväksytyn lainanottovaltuuden puitteissa tai muilla tavoin.
- Poikkeuksellisesta lainanottovaltuudesta päätettäisiin hyvinvointialueen hakemukseen perustuen tai VM:n, STM:n tai SM:n aloitteesta.
- Valmistelua varten nimettäisiin valmisteluryhmä.
- Koska lisälainanottovaltuus kasvattaa valtion rahoituksen määrää ja johtaa hyvinvointialueen lainanhoitokykyä suurempaan lainamäärään, se on yksi hyvinvointialueen arviointimenettelyn käynnistämisen kriteereistä.

Investointisuunnitelman hyväksyminen

- Toimivaltaisen ministeriön hyväksymä investointisuunnitelma on edellytyksenä hyvinvointialueen uusille investoinneille ja pitkävaikutteisen omaisuuden luovutuksille.
- Investointisuunnitelman on oltava VN:n päättämän lainanottovaltuuden mukainen, ellei voida käyttää muuta rahoitusta.
- STM hylkää koko investointisuunnitelman, jos se on ristiriidassa hyvinvointialueen lainanottovaltuuden kanssa. Muussa tapauksessa STM päättää investointisuunnitelman sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskevan osan hyväksymisestä ja SM pelastustoimea koskevan osan hyväksymisestä (osasuunnitelmat).
- STM ja SM voivat jättää osasuunnitelman hyväksymättä, jos:
 - 1) siinä ei ole osoitettu rahoitusta kaikille siihen sisältyville investoinneille;
 - 2) se on ristiriidassa hyvinvointialueiden sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueen yhteistyösopimuksen kanssa (vain sote);
 - 3) on ilmeistä, että vaikutuksiltaan laajakantoinen tai taloudellisesti merkittävä investointi voitaisiin toteuttaa kustannustehokkaammin hyvinvointialueiden välisenä yhteistyönä; tai
 - 4) on ilmeistä, että vaikutuksiltaan laajakantoinen tai taloudellisesti merkittävä investointi tai tällainen luovutus ei edistäisi toiminnan kustannusvaikuttavaa järjestämistä.
- Jos esitys hylätään, hyvinvointialueen on toimitettava uusi, korjattu esitys.

Hyvinvointialueen arviointimenettely

- Arviointimenettelyssä valtio ja hyvinvointialue arvioivat hyvinvointialueen taloudellisia sekä palvelujen järjestämiseen liittyviä edellytyksiä selvitä tehtävistään.
 - käynnistettävä VM:n päätöksellä STM:n aloitteesta, palveluja koskevat edellytykset sote-järjestämislaissa.
 - voidaan käynnistää VM:n päätöksellä, taloutta koskevat edellytykset hyvinvointialuelaissa (kattamaton alijäämä, tietyt tunnusluvut, lisärahoitus, lisälainanottovaltuus).
 - arviointimenettelyä varten asetetaan arviointiryhmä, joka tekee ehdotuksen hyvinvointialueen talouden tervehdyttämiseksi sekä sote- ja pelastustoimen palvelujen järjestämisen edellytysten turvaamiseksi tarvittavista toimista.
 - talousarvio ja –suunnitelma on laadittava siten, että ne toteuttavat aluevaltuuston päätöksiä toimenpiteistä. Toimintakertomuksessa on esitettävä selvitys toimenpiteiden toteutumisesta ja riittävydestä tilikaudella. Hyvinvointialueen on saatettava selvitys valtiovarainministeriön tietoon tilikautta seuraavan vuoden kesäkuun loppuun mennessä.
 - hyvinvointialueen viranomaisen toimivallan rajoittaminen menettelyn ja toimenpideohjelman keston aikana.
- Voi johtaa hyvinvointialueen muuttamiseen hyvinvointialueen vastustuksesta huolimatta.

Hyvinvointialueen talouteen liittyvät arviointimenettelyn edellytykset

Valtiovarainministeriö voi käynnistää hyvinvointialueen arviointimenettelyn, jos:

- 1) hyvinvointialue ei ole kattanut taseeseen kertynyttä alijäämää 115 §:n 2 momentissa säädettyssä määräjassa;
- 2) hyvinvointialueen konsernituloslaskelman vuosikatteen ja poistojen suhde on alle 80 prosenttia kaksi tilikautta peräkkäin;
✓ vuosikate lasketaan ilman lisärahoitusta.
- 3) konsernitilinpäätöksen laskennallinen lainanhoitokate on alle 0,8 kaksi tilikautta peräkkäin; tai
- 4) hyvinvointialueelle on myönnetty 15 §:n 3 momentissa tarkoitettu lainanottovaltuus taikka kaksi kertaa kolmen peräkkäisen tilikauden aikana hyvinvointialueen rahoituksesta annetun lain 11 §:ssä tarkoitettua lisärahoitusta.

Sosiaali- ja terveysministeriön aloite hyvinvointialueen arviointimenettelyn käynnistämisestä

- Sosiaali- ja terveysministeriö voi tehdä valtiovarainministeriölle aloitteen arviointimenettelyn käynnistämiseksi, jos on osoittautunut, että hyvinvointialueen kyky järjestää sosiaali- ja terveydenhuolto on ilmeisesti vaarantunut muutoin kuin tilapäisesti.
 - ✓ Sosiaali- ja terveysministeriö antaa ilmoituksen tehdystä aloitteesta hyvinvointialueelle.
- Arvioitaessa, onko hyvinvointialueen kyky järjestää sosiaali- ja terveydenhuolto ilmeisesti vaarantunut, käytetään seuraavia arviointiperusteita:
 - 1) sosiaali- ja terveydenhuollon yhdenvertaisuus tai riittävyys on vaarantunut;
 - 2) sosiaali- ja terveydenhuollon laatu ei turvaa asiakas- tai potilasturvallisuutta säännösten mukaisesti;
 - 3) sosiaali- ja terveydenhuollon tarvevakioidut asukaskohtaiset kustannukset tai niiden kehitys vaarantavat sosiaali- ja terveydenhuollon yhdenvertaisen ja riittävän saatavuuden;
 - 4) hyvinvointialueella ei ole sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisen edellyttämää henkilöstöä, osaamista, toimintakykyä, valmiutta tai omaa palvelutuotantoa;
 - 5) hyvinvointialueen kyky järjestää sosiaali- ja terveydenhuolto on muusta kuin 1–4 kohdassa tarkoitettusta syystä vakavasti vaarantunut.
- Sosiaali- ja terveysministeriö voi tehdä aloitteen, jos hyvinvointialueen kyky järjestää sosiaali- ja terveydenhuolto on ilmeisesti vaarantunut vähintään kahtena kolmesta peräkkäisestä kalenterivuodesta Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen asiantuntija-arvioiden tietoihin perustuen, huomioiden kaikkien hyvinvointialueiden suoriutuminen ko. arviointiperusteilla.